

Kommaregler

DANSK SPROGNÆVN

Kommaregler

Dansk Sprognævns skrifter 34

Kommaregler

© 2004 by Dansk Sprognævn, Copenhagen

Alinea A/S

Trykt hos Sangill Grafisk Produktion

Printed in Denmark 2004

ISSN 0415-0155 (Dansk Sprognævn's skrifter)

ISBN 87-23-01785-6

Kopiering fra denne bog kan kun finde sted på institutioner der har indgået aftale med Copy-Dan, og kun inden for de rammer der er nævnt i aftalen.

Indhold

Forord · 7

§ 1. *Opremsningskomma mv.* · 8

- (1) Generelt · 8
- (2) Sideordnede adjektiver · 8
- (3) Stillingsbetegnelser og titler · 9
- (4) Adresser og lign. · 9
- (5) Forstærkende gentagelse · 10

§ 2. *Komma ved selvstændige sætningsdele* · 10

- (1) Generelt · 10
- (2) Apposition · 11
- (3) Led uden for sætningen · 11
 - (a) Tiltaleord · 11
 - (b) Udråb · 12
 - (c) Spørgende tilføjelser · 12
 - (d) Frie prædikativer der er slutstillede · 12
 - (e) Ekstraposition · 12
- (4) Forklaringer og præciseringer · 12
- (5) Parentetiske relativsætninger og andre selvstændige ledsætninger · 13
 - (a) Parentetiske relativsætninger · 13
 - (b) Andre selvstændige ledsætninger · 14
- (6) Komma foran men · 14

§ 3. *Helsætninger* · 14

- (1) Mellem helsætninger der er forbundet med konjunktion · 15
- (2) Ved opremsning · 15
- (3) Ved gentagelse af verbal og subjekt · 16
- (4) Ved imperativer · 16
- (5) Ved direkte anført tale · 17
- (6) Ved ufuldstændige helsætninger · 17

§ 4-5. *Ledsætninger* · 17

§ 4. *Komma eller ikke komma* · 18

- (1) Hovedregel: fast slutkomma, valgfrit startkomma · 18
 - (a) Eksempler der kun har mulighed for slutkomma · 18
 - (b) Eksempler der kun har mulighed for startkomma · 19
 - (c) Eksempler der har mulighed for både slutkomma og startkomma · 20

- (d) Ledsætninger der er led i andre ledsætninger · 21
- (2) Mellem sideordnede ledsætninger · 22
 - (a) Der sættes komma mellem sideordnede ledsætninger · 22
 - (b) Sideordnede ledsætninger med fælles indledningsord · 22
- (3) Fast startkomma ved selvstændige ledsætninger · 23
- (4) Ikke komma mellem konjunktion og ledsætning · 24
- (5) Valgfrit komma i sætningsknode · 24
- (6) Valgfrit komma ved ufuldstændige ledsætninger og lign. · 25
 - (a) Efter ufuldstændige ledsætninger og lign. · 25
 - (b) Foran ufuldstændige ledsætninger og lign. · 26
- § 5. *Startkommaets placering* · 26
 - (1) Foran præposition · 27
 - (2) Foran som og end · 27
 - (3) Foran adverbial · 28
 - (4) Ved tidsadverbial + ledsætning med udeladt tidskonjunktion · 28
 - (5) Foran hv-ord mv. · 29
 - (a) Ledsætninger med hv-ord · 29
 - (b) Ledsætninger med som om og fordi · 30
- § 6. *Tydeliggørelse* · 30

Forord

De følgende paragraffer (§ 1-6) indeholder de officielle regler for kommatering. Reglerne erstatter § 45-57 i Retskrivningsordbogen, 3. udgave, 2001. De justerede kommaregler er med enkelte undtagelser identiske med reglerne for traditionelt grammatisk komma. Den afgørende undtagelse er at det nu som hovedregel er valgfrit om man vil sætte startkomma, dvs. komma før ledsætninger (se § 4-5).

I de tilfælde hvor det er valgfrit om man vil sætte startkomma, anbefales det at man undlader at sætte dette komma. Men uanset om man vælger at sætte startkomma eller ej, bør man følge samme praksis inden for samme tekst.

Myndigheder, virksomheder og andre som har en fælles sprogpolitik, bør i denne vælge at følge en ensartet praksis med hensyn til brug af startkomma.

Dansk Sprognævn, april 2004

§ 1. Opremsningskomma *mv.*

(1) GENERELT

Der sættes komma (opremsningskomma) mellem sideordnede led som ikke er forbundet med konjunktion. I praksis vil det sige at der sættes komma hvor der kunne have stået et *og*, et *men* eller et *eller*:

Han købte kartofler, gulerødder og blomkål. (Men: Han købte kartofler og gulerødder og blomkål).

Fyrretræ er både smukt, holdbart og ret billigt.

Skabet er dels for stort, dels for dyrt.

Han var snart højt oppe, snart igen langt nede.

Jorden er nogle steder for tør, andre steder for fugtig.

På én måde var det godt, på en anden måde skidt.

Det var i Hvidovre, ikke i Vanløse.

Nok se, ikke røre!

Jeg skal enten til Paris, London eller Berlin.

Der kommer nogen, men jeg ved ikke hvem, hvorfor og hvornår.

Regnen piskede, vinden peb, og tordenen rullede.

Spis noget mindre, drik postevand, og dyrk noget motion.

Når stormen suser, når regnen styrter ned, og når tordenen brager, er det nu rart at have tag over hovedet.

(2) SIDEORDNEDE ADJEKTIVER

Der sættes komma mellem to sideordnede adjektiver som ikke er forbundet med konjunktion:

en lille, idyllisk by (dvs. en by der er lille og idyllisk)

en kold, frostklar vinterdag (dvs. en vinterdag der er kold og frostklar)

et stort, sort uhyre (dvs. et uhyre der er stort og sort)

Hvis det første adjektiv derimod er underordnet en helhed der består af det andet adjektiv og det efterfølgende substantiv, sættes der ikke komma mellem de to adjektiver:

en lille fransk by (dvs. en fransk by der er lille)

en iskold lys pilsner (dvs. en lys pilsner der er iskold)

en arrig ruhåret foxterrier (dvs. en ruhåret foxterrier der er arrig)

(3) STILLINGSBETEGNELSER OG TITLER

Mellem stillingsbetegnelser, titler, akademiske grader og lign. der ikke er forbundet med *og*, sættes der komma:

*chefredaktør, administrerende direktør Hanne Nielsen
formand for bestyrelsen, lærer Peter Knudsen
direktør, cand.polit. Lars P. Jensen
professor, dr.phil. Bente Carlsen*

Der sættes ikke komma mellem ordene *hr., fr., frk., fru* og en stillingsbetegnelse og normalt heller ikke mellem et navn og en efterstillet grad, titel el.lign.:

hr. direktør, cand.polit. Lars P. Jensen HD

(4) ADRESSER OG LIGN.

Der sættes normalt komma mellem de enkelte dele af adresser og lignende beskrivelser når de skrives ud i ét:

*Dansk Standard, Kollegievej 6, 2920 Charlottenlund
T. Nielsen, Nørregade 65 B, 2. th.
Jens Hansen, Slagelse
Arbejdsmedicinsk Klinik, Rigshospitalet
12 brædder, 420 cm, trykimprægnerede
»Oprør fra Midten«, Gyldendal, 1977, side 54
bistandsloven, § 9, stk. 2 (men: bistandslovens § 9, stk. 2)
fredag den 21. september 2001(,) kl. 16.00
Næstved(,) (den) 21. september 2001*

I løbende tekst sættes der desuden komma efter sidste del af beskrivelsen, fx

*I bistandsloven, § 3, stk. 4, kan man finde nærmere oplysninger.
Kontakt T. Nielsen, Nørregade 65 B, 2. th., snarest muligt.*

Anvisningerne i dette punkt udelukker ikke at man i særlige faglige sammenhænge, fx i litteraturlister, registre og lign., vælger at bruge en anden tegnsætning mellem de enkelte dele af beskrivelsen.

(5) FORSTÆRKENDE GENTAGELSE

Der sættes komma foran forstærkende gentagelser som de følgende:

*Jeg blev meget, meget glad for hans brev.
Det var en lang, lang rejse.*

§ 2. Komma ved selvstændige sætningsdele

(1) GENERELT

Med komma afgrænser man sætningsdele der står med en vis selvstændighed, ofte ligesom uden for sætningen. Selvstændige sætningsdele er kendetegnet ved at de i reglen kan udelades uden at sammenhængen bliver meningsløs. Komma fungerer her som et fremhævelsesmiddel på linje med parentes og tankestreg og afgrænser hvad der i talt sprog ofte markeres ved hjælp af rytme, tonegang, pauser, tempo og lignende lydlige signaler:

*Man kan, muligvis, finde en anden forklaring (= Man kan (muligvis) finde en anden forklaring).
Jeg er ikke spor træt, endnu (= Jeg er ikke spor træt – endnu).
Hun er 22 år, og enke.
Soldaterne havde, trætte og svedige efter den lange marchtur, lagt sig i grøften.*

Når ord og sætningsdele som de nævnte står som almindelige, ikke-fremhævede led, sættes der derimod ikke noget komma, fx

*Man kan muligvis finde en forklaring.
Jeg er ikke spor træt endnu.
Hun er 22 år og enke.
Soldaterne havde trætte og svedige efter den lange marchtur lagt sig i grøften.*

Det er ofte en skønssag om en sætningsdel står med en sådan grad af selvstændighed at den bør afgrænses med komma. Specielt ved konstruktioner med participium kan man være i tvivl. I sådanne tilfælde er der som hovedregel ikke grund til at sætte komma:

*Man interesserede sig især for skader forårsaget af gammastråler.
Et galæble er en misdannelse fremkaldt af galhvæpse.*

Men i nogle tilfælde, specielt ved relativt lange eller tunge led, kan der dog sættes komma, fx

Et galæble er en kugleformet misdannelse på undersiden af egeblade(,) fremkaldt af galhvæpse.

Man sigter mod en stabil aftale(,) garanteret af stormagterne og med tilslutning fra alle medlemslande.

Prisen er på kun en måned steget med 30 %(,) svarende til den normale prisstigning for et helt år.

(2) APPOSITION

Der sættes komma omkring appositioner:

Den største danske å, Gudenåen, løber gennem Silkeborg.

Fenol, den dødsensfarlige gift, bruges meget i industrien.

Jeppe Aakjær, jyden, og Thorkild Gravlund, sjællænderen, har begge digtet om deres hjemstavn.

De brugte deres sædvanlige taktik, at trække angriberne offside.

To unge mænd, sønner af den afdøde, stod i baggrunden.

Derimod sættes der ikke komma omkring ikkeparentetiske udtryk som de følgende:

Den store danske å Gudenåen løber gennem Silkeborg.

Den dødsensfarlige gift fenol bruges meget i industrien.

Jyden Jeppe Aakjær og sjællænderen Thorkild Gravlund har begge digtet om deres hjemstavn.

(3) LED UDEN FOR SÆTNINGEN

Der sættes komma ved led der står uden for sætningen: (a) tiltaleord, (b) udråb, (c) spørgende tilføjelser, (d) frie prædikativer der er slutstillede og (e) visse andre led i ekstraposition:

(a) Tiltaleord

Kom herhen, Hans!

Kammerater, nu er tiden inde!

(b) Udråb

*Øv, nu gik den i stykker!
Kan du da ikke høre efter, for pokker!
Tak, det var en stor hjælp.
Så, nu punkterede jeg igen.
Ja, nu kommer vi.*

(c) Spørgende tilføjelser

*Du er medlem af klubben, ikke?
Han protesterer da ikke, vel?
Hun er nok kommet i godt selskab, hvad?*

(d) Frie prædikativer der er slutstillede

*Skytten går ud, tavs og ene.
Endelig nåede vi hjem med hele flokken, glade over at være sluppet for
uheld undervejs.*

(e) Ekstraposition

*Peter, ham kan vi vel stole på?
Den lille butik på hjørnet, det er min onkels.
Var han da ikke nordmand, ham Holberg?
På fredag, da skal jeg til tandlæge.
I Grønland, der kan det faktisk blive ret varmt om sommeren.*

(4) FORKLARINGER OG PRÆCISERINGER

Der sættes komma omkring forklarende og præciserende tilføjelser.
Det gælder også når disse tilføjelser indeholder ledsætninger:

*De kom for sent, bl.a. på grund af den uregelmæssige togdrift.
De kom for sent, bl.a. fordi togdriften var uregelmæssig.
Nu og da går han helt amok, fx i eksamenstiden.
Nu og da går han helt amok, fx når eksamen nærmer sig.
Konferencen gennemføres kun med tilstrækkelig mange tilmeldte, dvs.
mindst 65.
Konferencen gennemføres kun med tilstrækkelig mange tilmeldte, dvs. for-
udsat der melder sig mindst 65.
Vi skal være klar til afgang kl. 4, uanset vejret.
Vi skal være klar til afgang kl. 4, uanset om det regner eller ej.
Vi skal, uanset om det regner eller ej, være klar til afgang kl. 4.*

*Turen må aflyses, dels på grund af vejret, dels på grund af mangel på tid.
Turen bliver gennemført, også i regnvejr.*

*Til dette formål distingverer, skelner, man mellem to former for adfærd.
Et par mindre bygninger, nemlig laboratoriet og kontoret, nedbrændte.
Han håndterede køkkengrejet, herunder vaffeljernet, som om han aldrig
havde bestilt andet.*

Hun er altid ude, enten til møder eller demonstrationer.

Vi skal nok klare det, måske allerede i næste uge.

(5) PARENTETISKE RELATIVSÆTNINGER OG ANDRE SELVSTÆNDIGE LEDSÆTNINGER

Der sættes komma omkring selvstændige ledsætninger, herunder ledsætninger som har karakter af forklarende og præciserende tilføjelser. Det gælder dels (a) parentetiske relativsætninger, dels (b) andre selvstændige ledsætninger:

(a) Parentetiske relativsætninger

Parentetiske relativsætninger kan i reglen kendes på at de ikke er nødvendige for identifikationen af det led som de henviser til, og at de derfor normalt kan udelades uden at sammenhængen bliver meningsløs. De ville derfor ofte lige så godt kunne stå i parentes eller mellem tankestreger eller være formuleret som selvstændige ledsætninger:

Forleden spurgte min makker, der ellers ikke interesserer sig for fugle, om jeg ikke syntes svalerne fløj lavt. (= Forleden spurgte min makker (der ellers ikke interesserer sig for fugle) om jeg ikke syntes svalerne fløj lavt).

Det er svære tider for kaniner, der udelukkende lever af planteføde. (= Det er svære tider for kaniner – de lever jo udelukkende af planteføde).

Jeg kender tilfældigvis hendes første mand, som bor et sted i provinsen. (= Jeg kender tilfældigvis hendes første mand. Han bor et sted i provinsen).

Vi kan ikke anerkende denne undskyldning, som vi i øvrigt har hørt mange gange før. (= Vi kan ikke anerkende denne undskyldning – som vi i øvrigt har hørt mange gange før).

Dette emne, som mange kender til, men som kun få vil tale om, er et af vor tids mest påtrængende spørgsmål. (= Dette emne – som mange kender til, men som kun få vil tale om – er et af vor tids mest påtrængende spørgsmål).

I øvrigt er princippet det samme, hvad der også fremgår af beskrivelsen

ovenfor. (= I øvrigt er princippet det samme; det fremgår også af beskrivelsen ovenfor).

Der er indgået en ny aftale på området, hvorfor de hidtidige satser ikke længere gælder. (= Der er indgået en ny aftale på området. Derfor gælder de hidtidige satser ikke længere).

(b) Andre selvstændige ledsætninger

Også andre ledsætninger end parentetiske relativsætninger kan stå med en sådan selvstændighed at de skal afgrænses med komma:

Han optrådte roligt og fattet, omend han ikke var helt upåvirket af situationens alvor.

Jeg bliver hurtigt træt, hvorimod hun kan blive ved i timevis.

Jeg bliver hurtigt træt, mens hun kan blive ved i timevis.

Man bør tale tydeligt, således at der ikke opstår tvivl.

Om komma ved ledsætninger i øvrigt, se § 4-5.

(6) KOMMA FORAN MEN

Der kan sættes komma foran *men*:

Vi ser ikke fjernsyn(,) men læser avis.

Hotellet var billigt(,) men til gengæld også elendigt.

Endelig kom de tilbage, træt(,) men lykkelige.

Undertiden står et led der indledes med *men*, med en særlig grad af selvstændighed eller fremhævelse. I sådanne tilfælde sættes der komma både før og efter *men*-leddet (jf. punkt 1):

Træt, men lykkelige, kom de tilbage. (= Træt – men lykkelige – kom de tilbage).

§ 3. Helsætninger

Det er normalt punktum der bruges til at adskille helsætninger, men ofte hører to eller flere helsætninger så tæt sammen at det er tilstrækkeligt at adskille dem med komma:

(1) MELLEM HELSÆTNINGER DER ER FORBUNDET MED KONJUNKTION

Der sættes komma mellem helsætninger der er forbundet med en af konjunktionerne *og, eller, men, for, thi* eller *så*:

Vinden peb, og tordenen rullede.

Lene tog mig på ordet og ankom dagen efter, og hun så ud til at befinde sig udmærket.

Hun var højt kvalificeret, og da vi i forvejen har for få kvindelige kranførere, gav vi hende jobbet.

Enten er han syg, eller også er han bortrejst.

Du skal skynde dig, men du kan godt låne min cykel.

Der er flere muligheder, men har De ikke vinterdæk, må De hellere køre denne vej.

Her er hundekoldt, for vinduet har stået åbent.

Det kan være farligt, for når der er pålandsvind, slår bølgerne op over molen.

Selv dansede præsten ikke, thi det var ikke helt passende.

Jeg havde glemt min nøgle, så jeg kunne ikke komme ind.

Der er næsten overtegnet, så hvis du vil med, må du melde dig til med det samme.

At der i disse tilfælde er sat komma, udelukker ikke at der i andre tilfælde kan sættes et andet tegn, fx punktum eller semikolon, foran konjunktioner som *og* og *men*.

(2) VED OPREMSNING

Der sættes komma (opremsningskomma, se § 1) mellem sideordnede helsætninger som ikke er forbundet med konjunktion. I praksis vil det sige at der sættes komma mellem helsætninger hvor der kunne have stået et *og*, et *eller* eller et *men*:

Regnen piskede, vinden peb, og tordenen rullede.

Snart måtte vi vade gennem bække, snart måtte vi springe over kløfter.

Dels er vejret for dårligt, dels har vi ikke tid.

Er han syg, er han bortrejst, eller har han bare glemt det?

Nogle fik is, andre foretrak pølser.

I dag har vi fri, i morgen har vi kun tre timer.

Pigerne har sløjd, drengene har gymnastik.

(3) VED GENTAGELSE AF VERBAL OG SUBJEKT

Der sættes komma mellem en helsætning og en efterfølgende sætning der gentager den første sætnings verbal og subjekt:

Han er god nok, er han.

Vi må se at få lidt fart på, vi må.

Der var ikke meget ved den film, var der vel?

Der sættes også komma i tilfælde hvor verbalet repræsenteres af en form af *gøre*:

Han kommer alligevel ikke, gør han?

(4) VED IMPERATIVER

Sætninger med imperativ kan betragtes som helsætninger med »indbygget« subjekt, og der sættes derfor komma ved imperativer på samme måde som ved andre helsætninger:

Spis noget mindre, og dyrk også noget motion.

Spis noget mindre, eller løb et par kilometer tre gange om ugen.

Hent lige kosten, og tænd under kartoflerne.

Tag det lidt med ro, og det hele går meget lettere.

Men tit er to imperativer meget tæt forbundet. I sådanne tilfælde er det normalt valgfrit om man vil sætte komma eller ej:

Hent lige kosten(,) og fej gulvet.

Følg mit eksempel(,) og dyrk lidt motion.

Spis, drik(,) og vær glad.

I nogle tilfælde hører imperativerne dog så tæt sammen at komma bør udelades:

Rend og hop!

Skold og smut mandlerne.

Skynd dig hjem og hent den.

Kom og se min nye båndoptager.

Tag og køb en dusk persille med til søvsen.

Stå ikke dér og se så fortvivlet ud!

(5) VED DIREKTE ANFØRT TALE

Ved direkte anført tale sættes komma der skiller replikken fra den sætning som angiver hvem der er den talende:

– *Det er din egen skyld, bemærkede hun.*
»Tiden er inde,« *sagde han, »til at skifte signaler.«*
Tillykke med fødselsdagen, råbte de.

Når replikken slutter med et spørgsmålstegn eller udråbstegn, kan kommaet dog udelades.

Om rækkefølgen af komma og anførselstegn, se § 65.4 i Retskrivningsordbogen, 3. udgave, 2001.

(6) VED UFULDSTÆNDIGE HELSÆTNINGER

Ved helsætninger hvor verbalet er udeladt, sættes der komma som ved fuldstændige helsætninger:

Han gik til højre, og jeg til venstre.
Kornet stod gult, havren grøn.
Frederik lovede at komme, og Knud også.
Han ud af stuen, og jeg efter ham.
Du må komme, og det straks.

§ 4-5. Ledsætninger

Med komma kan man afgrænse ledsætninger. Det sker dels ved hjælp af kommaer efter ledsætninger, de såkaldte *slutkommaer*, dels ved hjælp af kommaer før ledsætninger, de såkaldte *startkommaer*. Der skal normalt altid sættes *slutkomma* ved en ledsætning, hvorimod det som hovedregel er valgfrit om man vil sætte *startkomma* eller ej.

I de tilfælde hvor det er valgfrit om man vil sætte startkomma, anbefales det at man undlader at sætte dette komma, dvs. at man som hovedregel undlader at sætte startkomma foran *at, der, som* og *hv*-ord (*hvem, hvad, hvilken, hvornår, hvorfor* osv.) samt underordningskonjunktioner som *når, da* og *fordi* mv. Men uanset om man vælger at sætte startkomma eller ej, bør man følge samme praksis inden for samme tekst.

Her i kommareglerne er der i overensstemmelse med anbefalingen ovenfor gennemgående ikke sat startkomma ved ledsætninger. Der er dog sat startkomma i de eksempler i § 4-5 der skal vise brugen af startkomma.

§ 4. Komma eller ikke komma

(1) HOVEDREGEL: FAST SLUTKOMMA, VALGFRI STARTKOMMA
Der skal normalt altid sættes slutkomma efter en ledsætning (se dog punkt 2.b og punkt 6 nedenfor), hvorimod det som hovedregel er valgfrit om man også vil sætte startkomma foran ledsætningen (se dog § 2.5 og punkt 3 nedenfor). Eksemplerne i det følgende viser kommateringen ved ledsætninger afhængigt af om man har valgt sætte startkomma (venstre spalte), eller om man har valgt at udelade startkommaet (højre spalte).

Eksemplerne er opdelt i grupper. Gruppe (a) indeholder eksempler hvor der kun er mulighed for at sætte slutkomma, og kommateringen er derfor den samme uanset om man i øvrigt har valgt at sætte startkomma eller ej. Gruppe (b) indeholder eksempler hvor der kun er mulighed for at sætte startkomma, og kommateringen er derfor forskellig alt efter om man har valgt at sætte startkomma eller ej. Det samme gælder gruppe (c), der indeholder eksempler hvor der er mulighed for både at sætte slutkomma og startkomma, og gruppe (d), der indeholder eksempler med flere ledsætninger i samme helsætning.

(a) Eksempler der kun har mulighed for slutkomma:

Når svalerne flyver lavt, bliver det regnvejr.

Mens vi stod og så ud over Islands Brygge, fortalte min makker om sine sommerferieplaner.

At svalerne flyver lavt, er nu ikke noget sikkert tegn på regn.

Selvom vi havde sovet længe, var ilden ikke gået ud.

Hvis nogen af beboerne har betalt for meget i acontovarme, får de pengene tilbage til den første.

Hvorfor hun er forsinket, ved vi ikke.

(b) Eksempler der kun har mulighed for startkomma:

Startkomma valgt til

Vi forventer, at det bliver regnvejr.

Det er nu ikke noget sikkert tegn på regn, at svalerne flyver lavt.

Jeg gik, for at hun kunne være alene.

Han var nervøs for, at hun skulle føle sig alene.

Jeg gik, fordi hun havde bedt om at være alene.

Det blæser, så (at) hele huset ryster.

Spis, så længe du er sulten.

Det er længe siden, svalerne har fløjet så lavt.

Man siger, at det bliver regnvejr, når svalerne flyver lavt.

Pokkers også, at svalerne flyver så lavt!

Manden, der ville være en østers (filmtitel)

Der er for længst blevet udsendt en opgørelse til de beboere, som har betalt for meget i acontovarme.

Ske, hvad der vil.

Godt, du kom.

Startkomma valgt fra

Vi forventer at det bliver regnvejr.

Det er nu ikke noget sikkert tegn på regn at svalerne flyver lavt.

Jeg gik for at hun kunne være alene.

Han var nervøs for at hun skulle føle sig alene.

Jeg gik fordi hun havde bedt om at være alene.

Det blæser så (at) hele huset ryster.

Spis så længe du er sulten.

Det er længe siden svalerne har fløjet så lavt.

Man siger at det bliver regnvejr når svalerne flyver lavt.

Pokkers også at svalerne flyver så lavt!

Manden der ville være en østers (filmtitel)

Der er for længst blevet udsendt en opgørelse til de beboere som har betalt for meget i acontovarme.

Ske hvad der vil.

Godt du kom.

*Ring, hvis det bliver regnvejr.
Tag bare et æble,
eller hvad du vil have.*

Tro, hvad du vil.

*De fløj, som om der var optræk til
regn.*

*Han har ingen idé om, hvor mange
af dem der vil med.*

*Vi ved ikke, hvilke af de nye elever
der kommer i elevrådet.*

*Ring hvis det bliver regnvejr.
Tag bare et æble
eller hvad du vil have.*

Tro hvad du vil.

De fløj som om der var optræk til regn.

*Han har ingen idé om hvor mange
af dem der vil med.*

*Vi ved ikke hvilke af de nye elever
der kommer i elevrådet.*

(c) Eksempler der har mulighed for både slutkomma og startkomma:

Startkomma valgt til

*Jeg lagde straks mærke til, at
svalerne fløj lavt, og hentede derfor
min paraply.*

*Skønt man siger, det bliver regnvejr,
når svalerne flyver lavt, vil jeg nu
løbe an på, at det bliver tørvejr
hele dagen, og at stævnet kan holdes.*

*Når bygningen forlades efter kl. 18
(eller på tidspunkter, hvor kontoret
er lukket), skal porten låses.*

Den, der sover, synder ikke.

*Det hold, som jeg arbejder på,
starter kl. 23.30.*

*Det hold, jeg arbejder på,
starter kl. 23.30.*

Startkomma valgt fra

*Jeg lagde straks mærke til at
svalerne fløj lavt, og hentede derfor
min paraply.*

*Skønt man siger det bliver regnvejr
når svalerne flyver lavt, vil jeg nu
løbe an på at det bliver tørvejr
hele dagen, og at stævnet kan holdes.*

*Når bygningen forlades efter kl. 18
(eller på tidspunkter hvor kontoret
er lukket), skal porten låses.*

Den der sover, synder ikke.

*Det hold som jeg arbejder på,
starter kl. 23.30.*

*Det hold jeg arbejder på,
starter kl. 23.30.*

Vi havde hans bemærkninger om, at så små kommuner ikke bør drive biblioteker, i tankerne, da vi indbød ham til at deltage i debatten.

Vi havde hans bemærkninger om at så små kommuner ikke bør drive biblioteker, i tankerne da vi indbød ham til at deltage i debatten.

(d) Ledsætninger der er led i andre ledsætninger

Bemærk at der, hvis man vælger at sætte startkomma, skal sættes komma foran alle ledsætninger inden for samme helsætning, altså også foran ledsætninger der er led i andre ledsætninger (se eksempler i venstre spalte nedenfor). Og bemærk tilsvarende at der, hvis man vælger ikke at sætte startkomma, først skal sættes slutkomma når ledsætningen er helt slut, dvs. at man ved ledsætninger der er led i andre ledsætninger, først skal sætte komma (eller et andet sluttegn) efter den sidste af ledsætningerne (se eksempler i højre spalte nedenfor):

Startkomma valgt til

Man siger, at det bliver regnvej, når svarerne flyver lavt.

Skønt man siger, det bliver regnvej, når svarerne flyver lavt, vil jeg nu løbe an på, at det bliver tørvej, hele dagen.

At det bliver regnvej, når svarerne flyver lavt, er en gammel erfaring.

Vi havde godt hørt, at han er svær at samarbejde med, når han ikke får sin vilje.

Startkomma valgt fra

Man siger at det bliver regnvej når svarerne flyver lavt.

Skønt man siger det bliver regnvej når svarerne flyver lavt, vil jeg nu løbe an på at det bliver tørvej hele dagen.

At det bliver regnvej når svarerne flyver lavt, er en gammel erfaring.

Vi havde godt hørt at han er svær at samarbejde med når han ikke får sin vilje.

Ledsætninger kan dog godt stå ved siden af hinanden uden at den sidste ledsætning er led i den første, og i så fald sættes slutkommaet regelret dér hvor den første ledsætning slutter, fx

Startkomma valgt til

Vi havde godt hørt, at han er svær at samarbejde med, før vi opstillede ham til bestyrelsen.

Startkomma valgt fra

Vi havde godt hørt at han er svær at samarbejde med, før vi opstillede ham til bestyrelsen.

Se også punkt 2 om komma mellem sideordnede ledsætninger og § 5.5 om startkommaets placering ved ledsætninger med *hv*-ord, *som* og *fordi*.

(2) MELLEML SIDEORDEDE LEDSÆTNINGER

(a) Der sættes komma mellem sideordnede ledsætninger:

At flyet landede planmæssigt, og at hun nåede rettidigt frem til mødet, var simpelthen et lykketræf.

Hvis publikum svigter, eller hvis der igen kommer prisforhøjelser, får vi underskud.

Når alle melder sig, og når ingen svigter, skal det nok gå.

Kommaet mellem sideordnede ledsætninger sættes uanset om man i øvrigt har valgt at sætte eller at udelade startkomma:

Startkomma valgt til

Han sagde, at han meldte afbud, og at han ville sende en begrundelse.

Planten trives bedst, hvor jorden er sumpet, og hvor der er skygge.

Det er et emne, som mange kender til, men som kun få vil tale om.

Startkomma valgt fra

Han sagde at han meldte afbud, og at han ville sende en begrundelse.

Planten trives bedst hvor jorden er sumpet, og hvor der er skygge.

Det er et emne som mange kender til, men som kun få vil tale om.

(b) Kommaet mellem sideordnede ledsætninger kan dog valgfrit udelades når ledsætningerne har fælles indledningsord, dvs. når underordningskonjunktionen er udeladt i den anden (eller en senere) ledsætning. Denne valgfrihed gælder uanset om man i øvrigt har valgt at sætte eller at udelade startkomma:

Startkomma valgt til

Planten trives bedst, hvor jorden er sumpet(,) og der er skygge.

Vi får underskud, hvis publikum svigter(,) og der igen kommer prisforhøjelser.

Startkomma valgt fra

Planten trives bedst hvor jorden er sumpet(,) og der er skygge.

Vi får underskud hvis publikum svigter(,) og der igen kommer prisforhøjelser.

Jeg tror, at Olsen bliver forfremmet(,) og Jensen rejser.

Jeg tror at Olsen bliver forfremmet(,) og Jensen rejser.

Det er et emne, som mange kender til(,) men kun få vil tale om.

Det er et emne som mange kender til(,) men kun få vil tale om.

Når alle melder sig(,) og ingen svigter, skal det nok gå.

Når alle melder sig(,) og ingen svigter, skal det nok gå.

Kommaet mellem sideordnede ledsætninger kan også udelades når indledningsordet (*at* eller *som*) mangler i både den første og den anden ledsætning:

Startkomma valgt til

Jeg tror, Olsen bliver forfremmet(,) og Jensen rejser.

Startkomma valgt fra

Jeg tror Olsen bliver forfremmet(,) og Jensen rejser.

Det er et emne, mange kender til(,) men kun få vil tale om.

Det er et emne mange kender til(,) men kun få vil tale om.

(3) FAST STARTKOMMA VED SELVSTÆNDIGE LEDSÆTNINGER

Der sættes altid startkomma ved selvstændige ledsætninger, herunder parentetiske relativsætninger, fx

Han optrådte roligt og fattet, omend han ikke var helt upåvirket af situationens alvor.

Jeg bliver hurtigt træt, hvorimod hun kan blive ved i timevis.

Det er svære tider for kaniner, der udelukkende lever af planteføde.

Vi kan ikke anerkende denne undskyldning, som vi i øvrigt har hørt mange gange før.

Kommaet ved selvstændige ledsætninger sættes uanset om man i øvrigt har valgt at sætte eller at udelade startkomma. Se nærmere i § 2.5, der også giver flere eksempler på ledsætninger med fast startkomma.

(4) IKKE KOMMA MELLEM KONJUNKTION OG LEDSÆTNING

Der sættes ikke komma mellem konjunktioner som *og, men, eller, for, thi, så, at* og en efterfølgende ledsætning:

Hun var højt kvalificeret, og da vi i forvejen har for få kvindelige kranførere, gav vi hende jobbet.

Der er flere muligheder, men har De ikke vinterdæk, må De hellere køre denne vej.

Det kan være farligt, for når der er pålandsvind, slår bølgerne op over molen.

Der er næsten overtegnet, så hvis du vil med, må du melde dig til med det samme.

Kommaet mellem konjunktion og ledsætning udelades uanset om man i øvrigt har valgt at sætte eller at udelade startkomma:

Startkomma valgt til

Han har lovet, at når han kommer til byen, så vil han besøge os.

Jeg forstår, at uanset hvad resultatet bliver, så vil hun klage.

Startkomma valgt fra

Han har lovet at når han kommer til byen, så vil han besøge os.

Jeg forstår at uanset hvad resultatet bliver, så vil hun klage.

Se også § 5.2 om startkommaets placering ved forbindelser med *som* og *end*.

(5) VALGFRI STARTKOMMA I SÆTNINGSKNUDE

I en sætningsknode kan startkommaet altid udelades foran den eller de ledsætninger hvorfra et led er flyttet frem. Hvis man i øvrigt har valgt at sætte startkomma ved ledsætninger, kan man dog også valgfrit sætte startkomma i sætningsknuder (se eksempler i venstre spalte). Men hvis man ellers ikke sætter startkomma ved ledsætninger, skal der heller ikke sættes startkomma ved sætningsknuder (se eksempler i højre spalte).

Startkomma valgt til

Det ved han(,) at vi gør. (Men: Han ved, at vi gør det).

Startkomma valgt fra

Det ved han at vi gør.

*Det tror jeg(,) at han ved(,) at vi gør. Det tror jeg at han ved at vi gør.
(Men: Jeg tror, at han ved, at vi gør det).*

Hvem synes I(,) vi skal invitere?

Hvem synes I vi skal invitere?

At det er upraktisk, mente jeg(,) vi allerede var blevet enige om.

At det er upraktisk, mente jeg vi allerede var blevet enige om.

Her er der vist ikke mange(,) der bryder sig om at bo, når først vinteren sætter ind.

Her er der vist ikke mange der bryder sig om at bo når først vinteren sætter ind.

I har slet ikke fortalt, hvem I synes(,) vi skal invitere.

I har slet ikke fortalt hvem I synes vi skal invitere.

Vi har truffet en afgørelse, (som) jeg ikke venter(,) han bliver glad for.

Vi har truffet en afgørelse (som) jeg ikke venter han bliver glad for.

Bogen har nogle mangler, (som) man må håbe(,) er rettet i kommende udgaver.

Bogen har nogle mangler (som) man må håbe er rettet i kommende udgaver.

(6) VALGFRI KOMMA VED UFULDSTÆNDIGE LEDSÆTNINGER OG LIGN.

(a) Efter ufuldstændige ledsætninger og lign.

Efter ufuldstændige ledsætninger hvor verbalet er udeladt, og efter faste udtryk der kan opfattes som ledsætninger (eller ufuldstændige ledsætninger), kan der valgfrit sættes slutkomma, fx

Hvis hun får lov, kommer hun. Hvis ikke(,) ved vi nu grunden.

Skønt syg og nervesvækket(,) deltog han i mødet.

Hvornår(,) kan ingen få opklaret.

For så vidt angår § 22(,) har jeg ingen indvendinger.

Som tidligere nævnt(,) var situationen kritisk.

Han interesserede sig kun for skader forårsaget af gammastråling(,) og afviste helt at beskæftige sig med andet.

Det anbefales dog at være tilbageholdende med at sætte komma i sådanne tilfælde.

(b) Foran ufuldstændige ledsætninger og lign.

Foran ufuldstændige ledsætninger og visse faste ledsætningslignende udtryk sættes der normalt ikke startkomma uanset om man i øvrigt har valgt at sætte eller at udelade startkomma ved ledsætninger:

Startkomma valgt til

Vi aftalte, at han skulle gå til højre og jeg til venstre.

Man siger jo, at tiderne ændres og vi med dem.

Der er ingen, der er mere ked af det end Ole.

Der kommer gæster, men vi ved ikke hvor mange.

Jeg har lige så god kondi som du.

Vi nåede det alligevel takket være Ole.

Ordlyden er som følger.

Startkomma valgt fra

Vi aftalte at han skulle gå til højre og jeg til venstre.

Man siger jo at tiderne ændres og vi med dem.

Der er ingen der er mere ked af det end Ole.

Der kommer gæster, men vi ved ikke hvor mange.

Jeg har lige så god kondi som du.

Vi nåede det alligevel takket være Ole

Ordlyden er som følger.

Sådanne udtryk kan undertiden stå med en vis selvstændighed og kan af den grund afgrænses med komma uanset om man i øvrigt har valgt at sætte eller at udelade startkomma (jf. § 2).

§ 5. Startkommaets placering

Som det er fremgået af eksemplerne i § 4, placeres startkommaet som hovedregel umiddelbart før den ledsætning kommaet afgrænser. I nogle tilfælde hører et ord eller en ordforbindelse i den overordnede sætning dog så nøje sammen med ledsætningen at startkommaet i stedet skal eller kan placeres foran dette led og altså ikke kommer til at stå lige foran ledsætningen. Startkommaet kan således komme til at stå (1) foran en præposition, (2) foran en af sammenligningskonjunktionerne *som* og *end* eller (3) foran et adverbial, herunder specielt (4)

foran et tidsadverbial der efterfølges af en tidsledsætning med udeladt konjunktion.

Bemærk at reglerne her i § 5 om kommaets placering kun er relevante hvis man har valgt generelt at sætte startkomma foran ledsætninger. Hvis man har valgt at undlade at sætte startkomma, sættes der som hovedregel slet ikke komma ved de problematiske forbindelser med præpositioner, konjunktioner og adverbialer (jf. dog § 6 om muligheden for at sætte et komma for at tydeliggøre meningen eller undgå misforståelse).

(1) FORAN PRÆPOSITION

Når en præposition eller et ord eller en ordforbindelse der bruges som præposition, hører nøje sammen med en efterfølgende ledsætning, sættes kommaet foran præpositionen:

Han blev meget ivrig, efter at du var gået. (Men: Han blev meget ivrig efter, at du skulle gå).

Kortet åbnes, ved at man afriver randen. (Men: Han er ikke tryk ved, at de beholder hans pas).

Man kan få rabat, mod at man betaler forud. (Men: De har ingenting imod, at man betaler forud).

De trængte ind, uden at nogen mærkede det.

De kan sidde her, forudsat at De ikke blander Dem.

Vi har ingen kommentarer, ud over hvad der fremgår af brevet.

Vi vil gerne se dig, i anledning af at vores datter skal døbes.

Vi kommer kl. 12 eller 13, afhængigt af om vi når færgen eller ej.

Der sættes således heller ikke startkomma mellem præposition og konjunktion i tilfælde som de følgende hvor ledsætningen står forrest i helsætningen:

Uanset hvad der sker, skal vi være klar kl. 4.

Efter at du var gået, blev han meget ivrig.

I betragtning af at han var så træt, gik det meget godt.

(2) FORAN SOM OG END

Der sættes ikke komma mellem sammenligningskonjunktionerne *som* og *end* og en efterfølgende ledsætning, men startkomma sættes i stedet foran sammenligningskonjunktionen:

*Det er nu ikke nær så sjovt, som da Lassen var formand.
Man hører snart aldrig andet, end at tiderne er dårlige.
Man hører snart aldrig andet, end tiderne er dårlige.*

(3) FORAN ADVERBIAL

Når et adverbium eller et ord eller en ordforbindelse der bruges som adverbium, hører nøje sammen med en efterfølgende ledsætning, sættes startkommaet foran adverbialet:

*Han hvilede sig, lidt inden gæsterne kom. (Men med anden betydning: Han hvilede sig lidt, inden gæsterne kom).
Jeg ringede, lige mens de holdt møde. (Men: Jeg ringer lige, mens de holder møde).
Bøgerne blev nedsat, en måned efter at vi havde betalt fuld pris for dem.
Hun kom, netop som jeg stod og trak uret op.
Han græder, næsten hver gang man kritiserer ham.
Toget standsede, et øjeblik før det nåede Roskilde.
Man bør tale tydeligt, således at der ikke opstår tvivl. (Men: Man bør tale således, at der ikke opstår tvivl).
Vi fordrev tiden, så godt (som) vi nu kunne.
Denne funktion kan tilsluttes, indtil 30 minutter efter at tændingen er afbrudt.
Du må komme, lige meget hvad der sker.
Vi har frist til 1. august, dvs. at der er masser af tid.
Nu og da går han helt amok, især når han ikke kan finde sin pibe.
Vi får sandsynligvis regn, bl.a. fordi svalerne flyver så lavt.*

Der sættes således heller ikke startkomma mellem adverbial og ledsætning i tilfælde som de følgende hvor ledsætningen står forrest i sætningen:

*Netop som jeg stod og trak uret op, kom hun.
Næsten hver gang man kritiserer ham, begynder han at græde.
Indtil 30 minutter efter at tændingen er afbrudt, kan funktionen tilsluttes.
Især når han ikke kan finde sin pibe, har han svært ved at styre sig.*

(4) VED TIDSADVERBIAL + LEDSÆTNING MED UDELADT TIDSKONJUNKTION

Ved tidsledsætninger indledt med tidskonjunktioner som *da, når, mens* sættes startkommaet umiddelbart foran ledsætningen:

*Jeg traf ham engang, da jeg var på Mallorca.
Vi ordnede det hele en aften, da fjernsynet var itu.
Vi har aftalt at mødes en aften, når fjernsynet virker igen.*

Men hvis ledsætningskonjunktionen er udeladt, kan kommaet valgfrit sættes enten lige før ledsætningen (dvs. dér hvor *da* mv. kunne have stået) eller foran det forudgående tidsadverbial:

*Jeg traf ham engang, jeg var på Mallorca eller Jeg traf ham, engang jeg var på Mallorca.
Vi ordnede det hele en aften, fjernsynet var itu eller Vi ordnede det hele, en aften fjernsynet var itu.
Der var ikke noget i vejen de dage, vi besøgte ham eller Der var ikke noget i vejen, de dage vi besøgte ham.
Er der stor forskel på sidst, det skete, og så nu? eller Er der stor forskel på, sidst det skete, og så nu?
Vi har aftalt at mødes en aften, fjernsynet virker igen eller Vi har aftalt at mødes, en aften fjernsynet virker igen.*

Det er således også valgfrit om man vil sætte startkomma lige før ledsætningen eller udelade det i tilfælde som de følgende hvor ledsætningen står forrest i helsætningen:

*En morgen, vi havde sovet længe, var ilden gået ud eller En morgen vi havde sovet længe, var ilden gået ud.
De dage, vi besøgte ham, er der aldrig noget i vejen eller De dage vi besøgte ham, er der aldrig noget i vejen.*

(5) FORAN HV-ORD MV.

(a) Ledsætninger med *hv*-ord

Bemærk at ledsætninger med et *hv*-ord (*hvem, hvad, hvilken* osv.) og et eventuelt efterfølgende *der* begynder med *hv*-ordet eller den præpositionsforbindelse der rummer *hv*-ordet, og at startkommaet således skal stå foran *hv*-leddet:

*Jeg ved ikke, hvem der var med.
Forstår De, hvad vi skal gøre nu?
Han har ingen idé om, hvor mange af dem der vil med.
Du ved sikkert, hvilke knapper man skal trykke på.
Vi ved ikke, hvilke af de nye elever der kommer i elevrådet.*

*Der er ingen, der har fortalt, på hvilken måde det skal klares.
Man har foretaget en undersøgelse af, fra hvilke lande der kommer flest
turister.*

(b) Ledsætninger med *som om* og *fordi*

Bemærk tilsvarende at startkommaet sættes foran – og ikke efter –
konjunktioner som *som om* og *fordi*:

*Han var stadig i skjortærmer og shorts, som om han slet ikke havde
bemærket den kolde brise fra havet.*

Kampen blev aflyst, fordi den ene linjevogter ikke nåede frem.

Se også punkt 1-3 om startkommaets placering ved forbindelser som
efter at, *i anledning af at*, *end at* og *således at*.

§ 6. Tydeliggørelse

Man kan eventuelt sætte et komma hvis man derved kan tydeliggøre
meningen eller undgå mulighed for misforståelse, fx

De besluttede(,) straks at hæve prisen.

Tag og køb ti tulipaner(,) og en dusk persille til søvsen.

Han hvilede sig(,) lidt inden aftenens forestilling.

Han hvilede sig lidt(,) inden aftenens forestilling.

I almindelighed må der dog advares imod at man lader meningen
med det skrevne være afhængig af et komma. Det sikreste er altid at
omskrive sætningen så den bliver entydig:

De besluttede sig til straks at hæve prisen.

Lidt inden aftenens forestilling hvilede han sig.

Inden aftenens forestilling hvilede han sig lidt.

Dansk Sprognævnets skrifter

- 1 Aage Hansen: *Pausekommaet*. 1957. Udsolgt.
- 2 *Allan Karker: *Nordiske talord i dansk. Historie og vejledning*. 1959.
- 3 Kristian Hald: *Danske stednavne med udtaleangivelse*. 1960, 2. udg. 1975. Udsolgt.
- 4 *Stavning af russiske navne. Fællesnordiske transskriptionsregler. Navneliste*. 1970. Udsolgt.
- 5 *Turistord i Norden. Dansk-finsk-færøsk-islandsk-norsk-svensk turistordliste*. 1970. Udsolgt.
- 6 *Henrik Galberg Jacobsen: *Sprogrøgt i Danmark i 1930erne og 1940erne*. 1973.
- 7 *Henrik Galberg Jacobsen: *Dansk sprogrøgtslitteratur 1900-1955*. 1974.
- 8 *Knud Sørensen: *Engelske lån i dansk*. 1973.
- 9 *At færdes i sproget. Iagttagelser og synspunkter*. 1975. Udsolgt.
- 10 *Ord til andet. Iagttagelser og synspunkter 2*. 1980. Udsolgt.
- 11 Pia Riber Petersen: *Nye ord i dansk 1955-75*. 1984.
- 12 Erik Hansen og Henrik Galberg Jacobsen: *Om den nye Retskrivningsordbog*. 1986. Udsolgt.
- 13 Jørgen Eriksen og Arne Hamburger: *Forkortelser i hverdagen*. 1988.
- 14 *Sproget her og nu*. Red. af Erik Hansen og Jørn Lund. 1988.
- 15 *Baglænsordbog*. 1988. Udsolgt.
- 16 *Sprognævnet på skærmen 1988/89. 1989.
- 17 *Sprognævnet på skærmen 1989/90. 1990.
- 18 *Danske Dobbeltformer. Valgfri former i retskrivningen*. Red. og med en efterskrift af Henrik Galberg Jacobsen. 1992.
- 19 *Sprognævnet på skærmen 1990/91 og 1991/92. 1992.
- 20 *Komma – hvornår og hvorfor? En debatbog om kommatering*. Red. af Henrik Galberg Jacobsen og Mogens Gradenwitz. 1993.
- 21 *Statsnavne og nationalitetsord*. Red. af Jørgen Schack. Oslo, 1994.
- 22 *Sprognævnet på skærmen 1992/93. 1993.
- 23 *Fra tid til anden. Dansk Sprognævn i 40 år*. Red. af Erik Hansen. 1995.
- 24 *Grammatisk talt. anbefalede sproglige betegnelser*. Red. af Henrik Galberg Jacobsen. 1996.
- 25 Henrik Galberg Jacobsen: *Sæt nyt komma. Regler, grammatik, genveje og øvelser*. 1996, 2. udg. 2001.
- 26 Erik Hansen og Kirsten Rask: *Sætning, komma – kommasætning*. 1998 (med diskette).

- 27 *Det er korrekt. Dansk retskrivning 1948-98.* Red. af Erik Hansen og Jørn Lund. 1998.
- 28 *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question. Engelsk indflydelse på dansk.* Red. af Niels Davidsen-Nielsen, Erik Hansen og Pia Jarvad. 1999.
- 29 *Bent Jørgensen, Birgitte Brinkmann Thomasen, Anita Mai Ågerup: *Vejledning i retskrivning af vejnavne.* 2001.
- 30 *Rigtigt kort. Anbefalede forkortelser.* Red. af Jørgen Nørby Jensen og Marianne Rathje. 2003.
- 31 **Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001.* Red. af Henrik Galberg Jacobsen og Jørgen Schack. 2001.
- 32 *Pia Jarvad: *Det danske sprogs status i 1990'erne med særligt henblik på domænetab.* 2001.
- 33 *Margrethe Heidemann Andersen: *Engelsk i dansk: Sprogholdninger i Danmark. Helt vildt sjovt eller wannabeagtigt og ejendomsæglerkækt?* 2004.
- 34 *Kommaregler.* 2004.

Publikationer mærket med * skal bestilles hos Sprognævnet. De øvrige ikkeudsolgte publikationer sælges kun i boghandelen.

Dansk Sprognævn, Njalsgade 136, 2300 København S
telefon: 35 32 89 83, telefax: 35 32 89 95
e-post: sproгнаevnet@dsn.dk, hjemmeside: www.dsn.dk